

Sborník Jihočeského muzea v Českých Budějovicích Přírodní vědy

Acta Musei Bohemiae Meridionalis in České Budějovice - Scientiae naturales

Sbor. Jihočes. Muz. v Čes. Budějovicích, Přír. vědy	46	113 - 118	2006
---	----	-----------	------

Ostřice převislá (*Carex pendula*) v jižních Čechách *Carex pendula* in South Bohemia

Martin LEPŠÍ¹, Petr LEPŠÍ², Milan ŠTECH³, Karel BOUBLÍK⁴ & David PŮBAL⁵

¹Jihočeské muzeum České Budějovice, ²Správa CHKO Blanský les,

³Biologická fakulta Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích,

⁴Botanický ústav AV ČR Průhonice, ⁵Správa NP a CHKO Šumava

Abstract. *Carex pendula* is a rare and critically endangered species in the South Bohemian flora. All three known localities of *Carex pendula* in South Bohemia were verified after more than 30 years. Two localities are situated close to the village of České Žleby in the Šumava Mts (montane vegetation belt) and one locality occurs close to the village of Šejby in the Novohradské hory Mts (submontane vegetation belt). It grows in wet clearings, springs and wet ditches of forest roads. We consider *C. pendula* to be an Alpine migrant element within the South Bohemian flora. Detailed description of the localities, photographs of the species and the distribution map in South Bohemia are given.

Key words. Czech Republic, floristic records.

Abstrakt. Ostřice převislá je v jižních Čechách vzácný a kriticky ohrožený druh. Po více než 30 letech byly ověřeny všechny tři v jižních Čechách známé lokality. Dvě lokality leží nedaleko osady České Žleby na Šumavě (montánní vegetační stupeň) a jedna poblíž osady Šejby v Novohradských horách (submontánní vegetační stupeň). Druh roste na vlhkých pasekách, prameništích a ve vlhkých příkopech lesních cest. Ostřici převislou považujeme za alpský migrant jihočeské flóry. V článku jsou podrobně popsány ověřené lokality a jsou přiloženy fotografie druhu a mapa rozšíření v jižních Čechách.

Klíčová slova. Česká republika, floristické záznamy.

Úvod

V roce 2005 jihočeská pobočka České botanické společnosti zahájila kolektivní revize lokalit na území jižních Čech velmi vzácných rostlin, o jejichž výskytu chybí recentní údaje. Cílem tohoto záměru je získání aktuálních informací o stavu populací, jejich ohrožení a perspektivě. Pro rok 2005 byl vybrán v jižních Čechách kriticky ohrožený druh *Carex pendula* (cf. CHÁN 1999).

Metodika

Nomenklatura taxonů je sjednocena podle práce KUBÁT et al. (2002), nomenklatura syntaxonů, není-li uvedeno jinak, podle MORAVEC et al. (1995). Lokality jsou zařazeny do fytochorionů (sensu SKALICKÝ 1988) a do mapovacích polí o velikosti 1/4 základního pole středoevropského síťového mapování (sensu EHRENDORFER & HAMANN 1965). Souřadnice lokalit jsou uvedeny

v souřadnicovém systému WGS 84 a byly odečteny z přístroje GPS. Za zkratkou CB následuje evidenční číslo položky, pod kterým je uložena v herbáři Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. Pro zapsání fytoocenologického snímku byla použita rozšířená Braun-Blanquetova stupnice abundance a dominance podle WESTHOFF & van der MAAREL (1973): 2m – 5 %, 2a – 5-12,5 %, 2b – 12,5-25 %.

Celkové rozšíření a ekologie

Ostřice převíslá (obr. 1) má submediteránně suboceánický typ rozšíření. Její areál zaujímá téměř celou jižní Evropu od Balkánského poloostrova až po Pyrenejský poloostrov, kde je však souvisle rozšířena jen v j. a z. části. Dále se souvisle vyskytuje od Britských ostrovů přes Francii, střední Evropu, po východní část Karpat. Na S zasahuje exklávně až do Dánska. Mimo Evropu se vyskytuje izolovaně v Turecku, na Kavkaze a v s. Africe (MEUSEL et al. 1965).

Druh roste v suťových, lužních a prameništích lesích řádu *Fagetalia sylvaticae* (vegetace svazů *Tilio-Acerion* a *Alnion incanae*). Je např. diferenciálním druhem subasociace *Carici remotae-Fraxinetum caricetosum pendulae* TÜXEN 1937 (NEUHÄUSLOVÁ in MORAVEC et al. 2000). Často se vyskytuje rovněž na lesních prameništích a březích potoků. Obsazuje i člověkem narušované popř. vytvořené biotopy jako jsou paseky, lesní cesty a jejich příkopy, skládky dřeva, sesuvy, odvodňovací strouhy a vlhké lesní louky (OBERDORFER 2001, DOSTÁL 1989, HADAČ et al. 1997). Právě z takových stanovišť bylo z Karpat popsáno společenstvo *Carici pendulae-Eupatorietum cannabini* HADAČ et al. 1997, kde je *Carex pendula* jedním z charakteristických druhů. Asociace je řazena do svazu vlhké nitrofilní lemové vegetace *Impatiens noli-tangere-Stachyon sylvaticae* GÖRS ex MUCINA 1993 (HÁJEK et al. 1998) nebo podsvazu vysokobylinných niv *Filipendulenion* (HADAČ et al. 1997). Ostřice převíslá vyhledává vlhké až mokré, dusíkem bohaté, zásadité, hlinité až písčité půdy (OBERDORFER 2001, DOSTÁL 1989).

V České republice je druh roztroušený až hojný především ve v. a s. části státu. Izolovaně roste v z. a j. Čechách (DOSTÁL 1989).

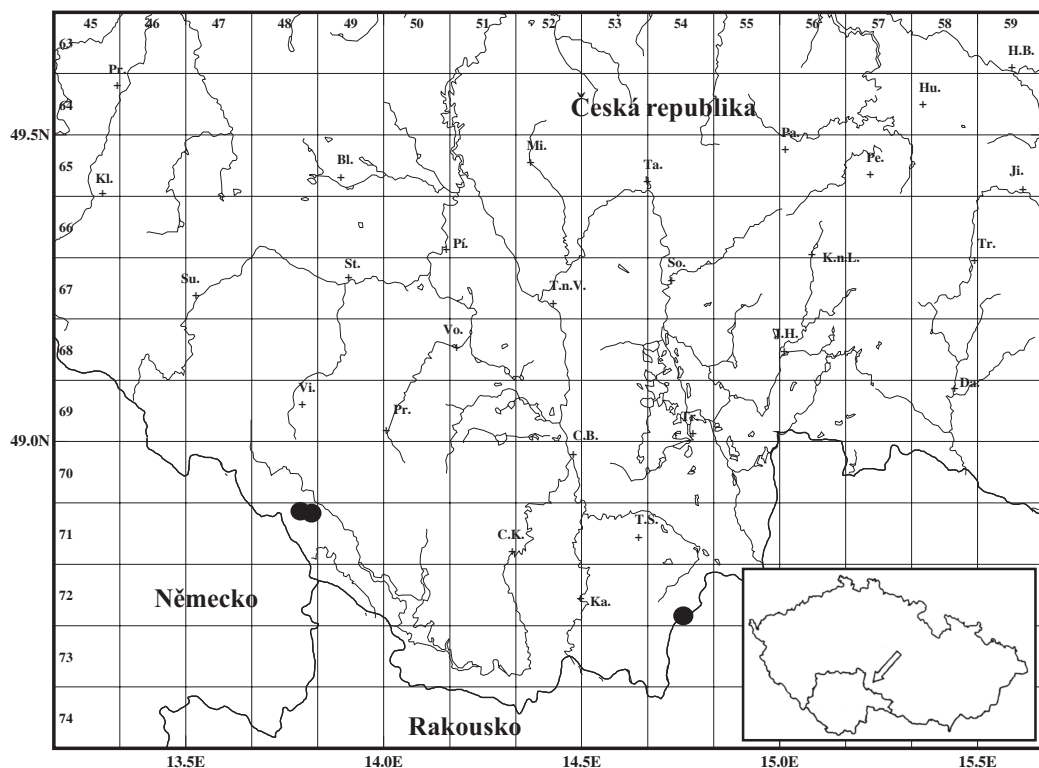

Obr. 1 – *Carex pendula* u osady Šejby v Novohradských horách (foto M. Lepší 2005).

Fig. 1 – *Carex pendula* near the village of Šejby (Novohradské hory Mts) (photo by M. Lepší 2005).

Historie objevování a rozšíření v jižních Čechách

V jižních Čechách byl druh poprvé nalezen J. Moravcem v roce 1960 pod silnicí v podmačeném lese při jv. úpatí Radvanovického hřbetu u Českých Žlebů na Šumavě (MORAVEC 1964). Jednalo se pouze o dva exempláře, z toho byl pouze jeden plodný. V roce 1970 se však nálezci nepodařilo tento výskyt znovu ověřit (MORAVEC 1973). Tentýž autor objevil v roce 1971 další lokalitu asi jeden kilometr od té první – v lesích podél lesních potůčků, zejména na prosvětlených místech, na z. svahu hory Stožec v nadmořské výšce ca 830–900 m. Zaznamenal několik desítek plodných trsů (MORAVEC 1973). Třetí jihočeská lokalita byla objevena v Novohradských horách opět J. Moravcem v roce 1972. Na lesní světlině při potůčku na východním svahu hory Vysoká u Hojné Vody, v nadmořské výšce ca 700 m byly nalezeny pouze tři trsy (MORAVEC 1973). Od prvotních nálezů až do současnosti chyběly o výskytu ostřice převísle v j. Čechách jakékoliv údaje (cf. CHÁN 1999, PROCHÁZKA & ŠTECH 2002). DOSTÁL (1989) uvádí údaj „Boubín na Šumavě“, který se však jinde v literatuře neobjevuje. S největší pravděpodobností se jedná pouze o nepřesnou lokalizaci stožeckých lokalit. Nejbližší lokality od jihočeských lokalit se nacházejí v Bavorském lese a v jeho podhůří, kde je druh ve srovnání s j. Čechami hojnější (cf. SCHÖNFELDER & BRESINSKY 1990). Ostřice je také udávána ze západočeského Předšumaví (Jezvinec na Klatovsku, Pod Čerchovem u Zadních Chalup). I v tomto případě jde o delší dobu neověřený údaj (PROCHÁZKA & ŠTECH 2002).

Obr. 2 – Rozšíření *Carex pendula* v jižních Čechách.
Fig. 2 – Distribution map of *Carex pendula* in South Bohemia.

Popis lokality:

88d Boubínsko-stožecká hornatina

1. České Žleby: okraj lesní cesty (svah příkopu při vyústění potůčku z lesa) ca 750 m s. od vrcholu vrchu Spáleníště (kóta 949 m n. m.), 7148b, 48°53'10"N, 13°47'26"E, 880 m n. m. (not. M. Štech et al. 11. 6. 2005). Na lokalitě byly nalezeny tři trsy s celkově pěti plodnými lodyhami. V okolí se vyskytovaly druhy: *Ajuga reptans*, *Athyrium filix-femina*, *Caltha palustris*, *Cardamine amara*, *Carex canescens*, *C. pallescens*, *C. remota*, *C. sylvatica*, *Cirsium palustre*, *Crepis paludosa*, *Deschampsia cespitosa*, *Epilobium angustifolium*, *Equisetum sylvaticum*, *Fraxinus excelsior* (juv.), *Galium uliginosum*, *Glyceria* cf. *fluitans*, *Hypericum maculatum*, *Chaerophyllum hirsutum*, *Knautia dipsacifolia*, *Luzula pilosa*, *L. sylvatica*, *Lychnis flos-cuculi*, *Lysimachia nemorum*, *L. nummularia*, *Mycelis muralis*, *Myosotis palustris* agg., *Petasites albus*, *Picea abies*, *Platanthera* sp., *Poa nemoralis*, *Populus tremula*, *Ranunculus repens*, *Scirpus sylvaticus*, *Sorbus aucuparia*, *Stachys sylvatica*, *Taraxacum* sect. *Ruderalia*, *Trifolium repens*, *Veronica beccabunga*, *V. chamaedrys* s. str. Lokalita se nachází v blízkosti Radvanovického hřbetu, tedy místa, kde *Carex pendula* zaznamenal již MORAVEC (1964). V širším pojetí lze tedy Moravcovu lokalitu považovat za ověřenou, ačkoliv se pravděpodobně nejedná přesně o totéž naleziště, protože samotnému nálezci se na něm již v roce 1970 druh nepodařilo ověřit.

2. České Žleby: odlesněné západní svahy hory Stožec, 7148b, 48°52'43"N, 13°49'02"E, 850–900 m n. m. (leg. M. Lepší 22. 10. 2004, CB 38968) – 9 trsů, 48°52'52"N, 13°48'58"E – 5 trsů, mezi souřadnicemi 48°52'55"N, 13°48'57"E a 48°52'56"N, 13°48'56"E – 35 trsů (not. M. Lepší a D. Půbal 27. 8. 2005). Celkem 49 převážně plodných trsů bylo zaznamenáno roztroušeně podél potůčků, odvodňovacích struh a lesních cest vedoucích přes paseky a mladé smrkové výsadby. V okolí nejjížněji položené a dokladované mikrolokalitě byly zaznamenány následující druhy: *Calamagrostis villosa*, *Carex remota*, *Cirsium palustre*, *Epilobium angustifolium*, *E. ciliatum*, *E. montanum*, *E. palustre*, *Fragaria vesca*, *Galeopsis bifida*, *Galium palustre*, *Gnaphalium sylvaticum*, *Juncus effusus*, *Myosotis nemorosa*, *Petasites albus*, *Plantago major*, *Prunella vulgaris*, *Ranunculus repens*, *Salix caprea*, *Senecio ovatus*, *Silene dioica*. Lokalitu považujeme za totožnou s lokalitou J. Moravce (MORAVEC 1973).

89 Novohradské hory

3. Šejby: ca 1,3 km v. od vrcholu hory Vysoká, paseka, 7254d, 48°42'60"N, 14°45'27"E, 750 m n. m. (leg. M. Lepší a K. Boublík 20. 7. 2003, CB 38705).

Fytocenologický snímek: zapsali P. a M. Lepší, plocha 10 m², datum 16. 6. 2005, expozice 10°, sklon 2–5°, E₁ 75 %, E₀ 5 %.

E₁: *Athyrium filix-femina* 2b, *Equisetum sylvaticum* 2b, *Carex pendula* 2a, *Juncus effusus* 2m, *Myosotis nemorosa* 2m, *Petasites albus* 2m, *Calamagrostis epigejos* 1, *Carex remota* 1, *Carex sylvatica* 1, *Impatiens noli-tangere* 1, *Lysimachia vulgaris* 1, *Senecio ovatus* 1, *Ajuga reptans* +, *Carex pallescens* +, *Galium palustre* +, *Lysimachia nemorum* +, *Oxalis acetosella* +, *Urtica dioica* +, *Acer pseudoplatanus* juv. r, *Cardamine flexuosa* r, *Cirsium palustre* r, *Epilobium montanum* r, *Rubus* ser. *Glandulosi* r, *Rubus idaeus* r, *Salix caprea* juv. r, *Scrophularia nodosa* r. E₀: neurčeno.

V roce 2004 bylo napočítáno celkem 69 převážně plodných trsů. Populace je rozdělena lesní silnicí na dvě části, nad cestou roste 60 trsů na zamokřené, vývraty vzniklé světlině (viz snímek a obr 3) a v navazující soustavě lesních pramenišť. Místa je povrch rozrušen lesní technikou, jedná se však spíše o pozitivní narušení, které částečně podpořilo rozšíření druhu, podobně jako vývraty. Na druhé části lokality (pod cestou) se vyskytuje 9 trsů na velkém, rovněž vývratem otevřeném lesním prameništi a podél odvodňovací strouhy. Lokalita je totožná s lokalitou J. Moravce (MORAVEC 1973).

Obr. 3 – Stanoviště *Carex pendula* u osady Šejby v Novohradských horách (foto M. Lepší 2005).

Fig. 3 – Habitat of *Carex pendula* near the village of Šejby (Novohradské hory Mts), (photo by M. Lepší 2005).

Z hlediska ochrany a zachování druhu je nezbytné zabránit jakýmkoliv zásahům do vodního režimu obou mikrolokalit, dále by bylo vhodné světliny ponechat otevřené a uměle je nezalesňovat. V okolí lokalit je žádoucí dodržet přirozenou skladbu dřevin. Populace může být negativně ovlivněna expansí *Rubus nessensis* s. str., *R. clusii*, *R. ser. Glandulosi* nebo *Calamagrostis epigejos*, které se vyskytují na světlinách zatím v přijatelné míře.

Závěr

Ostřice převislá roste v j. Čechách v submontánním (Novohradské hory) až montánním (Šumava) stupni Jihočeského oreofytika (sensu SKALICKÝ 1988) v rozmezí nadmořských výšek 750–900 m. Je vázána na vlhké paseky, lesní světliny, prameniště a vlhké příkopy lesních cest. Vzhledem k celkovému rozšíření druhu je velmi pravděpodobné, že na území jižních Čech patří mezi alpské migranty. V j. Čechách je právem považována za kriticky ohrožený druh (cf. CHÁN 1999) – vyskytuje se pouze na třech lokalitách a její populace čítají jen několik desítek jedinců. Nejvíce perspektivní lokalitou se zdá být hora Stožec na Šumavě, kde je druh rozptýlen na poměrně velké ploše a navíc lze předpokládat, že je roztroušen na vhodných biotopech i v širším okolí naleziště. Důkazem toho, že je druh v oblasti Stožce víceméně etablován, je nález pravděpodobně nové mikrolokality u přilehlého vrchu Spáleniště. Na druhou stranu však není zřejmé, jakým způsobem druh zareaguje na zastínění, které bude následovat po zapojení mladých smrkových výsadeb, ve kterých se v současnosti vyskytuje. Lokalita v Novohradských horách se v současnosti nezdá být také výrazně ohrožena, avšak je ve srovnání s lokalitou na Stožci plošně omezena.

Poděkování

Autoři děkují všem účastníkům červenové exkurze vedené Milanem Štechem za obětavé hledání druhu. Karel Boublík byl podpořen prostředky výzkumného záměru BÚ AV ČR AV0Z6005016.

Literatura

- DOSTÁL J., 1989: Nová květena ČSSR. 2. – Academia, Praha, 1548 pp.
- EHRENDORFER F. & HAMANN U., 1965: Vorschläge zu einer floristischen Kartierung von Mitteleuropa. – *Ber. D. Bot. Ges.* 78: 35–50.
- HADAČ E., TERRAY J., KLESCHT V. & ANDRESOVÁ J., 1997: Some herbaceous plant communities from the Bukovské vrchy hills in NE Slovakia. – *Thaiszia – J. Bot.* 7: 191–220.
- HÁJEK M., LUSTYK P., NOVOSADOVÁ J., HRADÍLEK Z. & DANČÁK M., 1998: Fytocenologický materiál k asociaci Carici pendulae-Eupatorietum cannabini Hadač et al. 1997 (svaz Impatienti-Stachyon sylvaticae) z moravských Karpat. – *Čas. Slez. Muz. Opava (A)* 47: 213–224.
- CHÁN V. [ed.], 1999: Komentovaný červený seznam květeny jižní části Čech. – *Příroda*, 16: 1–284.
- KUBÁT K., HROUDA L., CHRTEK J. jun., KAPLAN Z., KIRSCHNER J. & ŠTĚPÁNEK J. [eds.], 2002: Klíč ke květeně České republiky. – Academia, Praha, 928 pp.
- MEUSEL H., JÄGER E. & WEINERT E., 1965: Vergleichende Chorologie der zentraleuropäischen Flora. 1. – Gustav Fischer, Jena, 258 pp.
- MORAVEC J., 1964: Nové druhy flóry jihozápadních Čech. – *Preslia* 36: 99.
- MORAVEC J., 1973: Dvě nové lokality ostřice převislé – *Carex pendula* Huds. v jižních Čechách. – *Zpr. Čs. Bot. Společ.* 8: 114–115.
- MORAVEC J., BALÁTOVÁ-TULÁČKOVÁ E., BLAŽKOVÁ D., HADAČ E., HEJNÝ S., HUSÁK Š., JENÍK J., KOLBEK J., KRAHULEC F., KROPÁČ Z., NEUHÄUSL R., RYBNÍČEK K., ŘEHOŘEK V. & VICHEREK J., 1995: Rostlinná společenstva České republiky a jejich ohrožení. Ed. 2. – *Severočes. Přír.*, suppl. 1995: 1–206.
- MORAVEC J., HUSOVÁ M., CHYTRÝ M. & NEUHÄUSLOVÁ Z., 2000: Hygrofilní, mezofilní a xerofilní opadavé lesy. – In: MORAVEC J. [red.], *Přehled vegetace České republiky*, vol. 1, Academia, Praha.

- OBERDORFER E., 2001: Pflanzensoziologische Exkursionsflora für Deutschland und angrenzende Gebiete.
– Eugen Ulmer GmbH & Co., Stuttgart, 1051 pp.
- PROCHÁZKA F. [ed.], 2001: Černý a červený seznam cévnatých rostlin České republiky (stav v roce 2000).
– *Příroda* 18: 1–166.
- PROCHÁZKA F. & ŠTECH M. [eds.], 2002: Komentovaný černý a červený seznam cévnatých rostlin české Šumavy. – Správa NP a CHKO Šumava & Eko-Agency KOPR, Vimperk, 140 pp.
- SCHÖNFELDER P. & BREZINSKY A., 1990: Verbreitungsatlas der Farn- und Blütenpflanzen Bayerns.
– Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.
- SKALICKÝ V., 1988: Regionálně fytogeografické členění. – In: HEJNÝ S. & SLAVÍK B. [eds.], Květena České socialistické republiky. 1, pp. 103–121, Academia, Praha.
- WESTHOFF V. & van der MAAREL E., 1973: The Braun-Blanquet approach. – In: WHITTAKER R. H. [ed.], Ordination and classification of communities, Handbook of vegetation science, 5: 619–726, Dr.W. Junk b.v.-Publishers, The Hague.

- Adresy autorů:* Ing. Martin LEPSÍ
Jihočeské muzeum
Dukelská 1
CZ - 370 51 České Budějovice
e-mail: lepsi@seznam.cz
- Petr LEPSÍ
Správa CHKO Blanský Les
Vyšný 59
CZ - 381 01 Český Krumlov
e-mail: plepsi@seznam.cz
- Ing. Milan ŠTECH, PhD.
Biologická fakulta
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Branišovská 31
CZ - 370 05 České Budějovice
e-mail: stech@bf.jcu.cz
- Ing. Karel BOUBLÍK
Botanický ústav AV ČR
CZ - 252 43 Průhonice
e-mail: boublik@ibot.cas.cz
- Ing. David PŮBAL
Správa NP a CHKO Šumava
1. máje 260
CZ - 385 01 Vimperk
e-mail: david.pubal@npsumava.cz